

ΑΡΘΡΟ ΣΥΝΤΑΞΗΣ - EDITORIAL

Η έννοια της αξιοπρέπειας: Μια σταθερή αλλά ξεχασμένη αξία στη νοσηλευτική

Το έναυσμα για τη συγγραφή αυτού του άρθρου αποτελεί η πρόσφατη ψήφιση του Κώδικα Νοσηλευτικής Δεοντολογίας από τη Βουλή των Αντιπροσώπων της Κύπρου, δίνοντας πλέον μία νομική υπόσταση στις διακηρύξεις του νοσηλευτικού κόσμου. Κυρίαρχο στοιχείο στον κώδικα αποτελεί η αναφορά στην έννοια «αξιοπρέπεια», η οποία χαρακτηρίζεται ως θεμελιώδης αξία στη Νοσηλευτική και ειδικότερα ότι «οι νοσηλευτικές αξίες είναι:ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.....» (κεφάλαιο Α) «ο νοσηλευτής φροντίζει τον ασθενή με αξιοπρέπεια και σεβασμό....» (κεφάλαιο Β, άρθρο 2), «ο νοσηλευτής χρησιμοποιεί την τεχνολογία και τα επιστημονικά επιτεύγματα με τρόπο ώστε να εγγυάται την ασφάλεια, την αξιοπρέπεια και την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων» (κεφάλαιο Β, άρθρο 3). Ο κώδικας ακολουθεί την παράδοση του Διεθνούς Συμβουλίου Νοσηλευτών (ICN) ο οποίος θέτει με σαφήνεια στο προοίμιο του Διεθνούς Κώδικα ότι «ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένων το δικαίωμαστην αξιοπρέπεια.....”¹. Με παρόμοιο τρόπο έχουν σχεδιαστεί πολλοί κώδικες νοσηλευτικής δεοντολογίας όπως του Αμερικανικού Συνδέσμου Νοσηλευτών², ο Αγγλικός Κώδικας³ και ο Καναδικός⁴ ο οποίος μάλιστα έχει αφιερώσει ένα κεφάλαιο στη διατήρηση της αξιοπρέπειας με 10 ξεχωριστά σημεία. Ο Ελληνικός Κώδικας Νοσηλευτικής Δεοντολογίας είναι λιγότερο σαφής. Σε αυτόν, η έννοια «αξιοπρέπεια» αναφέρεται μόνο στο άρθρο 1 και αφορά στους νοσηλευτές: «Ο Νοσηλευτής οφείλει να αποτελεί υπόδειγμα έντιμου και ανεπίληπτου ατόμου σ’ όλες τις εκδηλώσεις της ζωής του προστατεύοντας την αξιοπρέπεια του νοσηλευτικού επαγγέλματος». Ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας αποτελεί επίσης την κυρίαρχη έννοια σε πάρα πολλά εθνικά και διεθνή κείμενα γενικότερης φύσεως, ξεκινώντας από τη διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων το 1948, το χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2007/C 303/01), τη διακήρυξη του Ελσίνκι το 1964, το άρθρο 7 του Ελληνικού συντάγματος, το άρθρο 9 του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας και πολλά άλλα.

Από τα ανωτέρω φαίνεται ότι υπάρχει γενική συμφωνία και διεπιστημονική σύγκλιση απόψεων ως προς το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της υποχρέωσης των επαγγελματιών υγείας να σέβονται την αξιοπρέπεια των ασθενών. Όμως παρά τη γενική αυτή παραδοχή, τόσο οι κώδικες όσο και τα υπόλοιπα κείμενα τα οποία έχουν αναγάγει το σεβασμό της αξιοπρέπειας σε μέγιστη επαγγελματική ευθύνη δεν αναφέρονται πουθενά με σαφήνεια για το τι ακριβώς είναι, πως εκφράζεται και ποια είναι τα ελάχιστα επίπεδα σεβασμού της αξιοπρέπειας. Επιπρόσθετα η

έννοια της αξιοπρέπειας παρόλο που έχει αποκτήσει παγκόσμια εμβέλεια, η φύση και η σημασία της ως φιλοσοφική έννοια είναι έντονα αμφιλεγόμενη. Επομένως αφού δεν υπάρχουν κριτήρια που να διευκολύνουν τους νοσηλευτές να κατανοήσουν τι είναι η αξιοπρέπεια, τότε παραβιάζεται και με ποιους τρόπους προάγεται, η έννοια αυτή παραμένει απελπιστικά ασαφής. Η διεθνής βιβλιογραφία αφθονεί σε μελέτες ανάλυσης της έννοιας, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν χρησιμοποιήσει το μοντέλο των Walker and Avant ⁵. Η Mairis ⁶ επεσήμανε τη διατήρηση του αυτοσεβασμού, την αυτοεκτίμηση και την εξατομικευμένη φροντίδα ως συστατικά της έννοιας αξιοπρέπεια, ενώ η Haddock ⁷ συζητά την αξιοπρέπεια ως ζωτικό στοιχείο στα επαγγέλματα υγείας, υπογραμμίζοντας τη σημασία του σεβασμού, της ενσυναίσθησης και του ανθρωπισμού. Σε μια άλλη ανάλυση, η Jacobs ⁸, συμπεραίνει ότι η αξιοπρέπεια είναι κάτι που όλοι οι άνθρωποι έχουν, και επομένως μπορούν να χάσουν....., ότι οι άνθρωποι γεννιούνται και θέλουν να πεθάνουν με αξιοπρέπεια. Η Griffin-Heslin ⁹ αναφέρει ότι η διατήρηση της αξιοπρέπειας είναι κρίσιμη για την ενδυνάμωση του ατόμου σε ευάλωτες στιγμές της ζωής αλλά επειδή επικεντρώθηκε περισσότερο στα Τμήματα Επειγόντων Περιστατικών δηλώνει ότι υπάρχουν παράγοντες οι οποίοι αναπόφευκτα θα την επηρεάσουν, όπως ο φόρτος εργασίας στα τμήματα αυτά. Σε μία διαφορετική ανασκόπηση η Jacelon ¹⁰ η οποία συνέλεξε δεδομένα ταυτόχρονα μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση και συζητήσεις σε ομάδες εστίασης, βρήκε ότι η αξιοπρέπεια αποτελεί χαρακτηριστικό το οποίο είναι έμφυτο σε όλα τα ανθρώπινα όντα και εκδηλώνεται με συμπεριφορές οι οποίες δηλώνουν σεβασμό προς τον εαυτό και τους άλλους. Μια πιο πρόσφατη ανάλυση ¹¹ αφορά στην ανασκόπηση τόσο της θεωρητικής, φιλοσοφικής όσο και ερευνητικής βιβλιογραφίας σε σχέση με την αξιοπρέπεια στη φροντίδα των ηλικιωμένων ατόμων. Οι συγγραφείς εντόπισαν σημαντικούς παράγοντες στη διατήρηση της αξιοπρέπειας, όπως τη συμπεριφορά των επαγγελματιών υγείας, το περιβάλλον της φροντίδας και συγκεκριμένες δραστηριότητες φροντίδας οι οποίες θα μπορούσαν να απειλήσουν την αξιοπρέπεια των ηλικιωμένων. Ένα κοινό σημείο όλων των προαναφερόμενων μελετών είναι ότι θεωρούν πως οι νοσηλευτές για να είναι σε θέση να διατηρήσουν και να σεβαστούν την αξιοπρέπεια των ασθενών, θα πρέπει να είναι οι ίδιοι αξιοπρεπείς. Αμιγείς βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις ερευνών επί του θέματος δεν υπάρχουν ενώ οι περισσότεροι ερευνητές χρησιμοποίησαν την ποιοτική προσέγγιση με πληθυσμούς ασθενών ή νοσηλευτών. Μία σημαντική μελέτη έχει γίνει στην Ευρώπη με τίτλο «Dignity and Older Europeans» με τη συμμετοχή πολλών χωρών με στόχο τη διερεύνηση των απόψεων ηλικιωμένων ασθενών και επαγγελματιών υγείας για την αξιοπρέπεια ^{12,13}. Η ομάδα η οποία οργάνωσε τη μελέτη ήταν πολυθεματική, με την εμπλοκή νοσηλευτών, κοινωνιολόγων, ψυχολόγων, κλινικών, ερευνητών της υγείας και εθνικούς κυβερνητικούς οργανισμούς. Τα

αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ηλικιωμένοι θεώρησαν την αξιοπρέπεια μία πολυδιάστατη έννοια η οποία αποτελείται από την ταυτότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αυτονομία, ενώ το κάθε ένα από τα στοιχεία αυτά μπορεί να επηρεαστεί από τη συμπεριφορά του ίδιου του ατόμου, τη συμπεριφορά του προσωπικού υγείας και από το περιβάλλον. Οι επαγγελματίες συμφώνησαν στην αυτονομία και τη διατήρηση της ταυτότητας ενώ οι απόψεις τους για μη αξιοπρεπή φροντίδα συμφωνούν με φιλοσοφικές προσεγγίσεις¹⁴ για παραβίαση της αξιοπρέπειας όπως είναι η έλλειψη αναγνώρισης, η αποπροσωποποίηση της φροντίδας, η μεταχείριση του ηλικιωμένου ως αντικείμενο και οι μηχανιστικές προσεγγίσεις της φροντίδας.

Η διατήρηση της αξιοπρέπειας παρουσιάζεται ως πρόκληση για τους νοσηλευτές στα σύγχρονα νοσηλευτήρια. Οι οικονομικοί περιορισμοί οι οποίοι πιέζουν όλο και περισσότερο στη μείωση νοσηλευτικού προσωπικού, η έλλειψη χρόνου και οι εργασιακές εντάσεις αναγκάζουν τους νοσηλευτές να θέτουν προτεραιότητες και να παραλείπουν σημαντικά στοιχεία της φροντίδας¹⁵. Αυτό που έχει σημασία είναι ο αναστοχασμός σε αυτό που κάνουμε και περιγράφουμε ως «φροντίδα» και ο εντοπισμός των συμπεριφορών οι οποίες δηλώνουν και εκφράζουν το σεβασμό προς τους ασθενείς, τους συνανθρώπους και τους εαυτούς μας.

Βιβλιογραφία

1. ICN. The ICN code of ethics for nurses. 2006; ICN, Geneva
2. ANA. Code of ethics for nurses. 2012. Διαδικτυακή σελίδα: <http://www.nursingworld.org/codeofethics>. Πρόσβαση 8-5-2012.
3. NMC. Thecode: Standards of conduct, performance and ethics for nurses and midwives. 2008. Διαδικτυακή σελίδα: <http://www.nmc-uk.org/Documents/Standards/The-code-A4-20100406.pdf>. Πρόσβαση 8-5-2012
4. CNA. Code of ethics for registered nures. 2008. Διαδικτυακή σελίδα: http://www2.cna-aiic.ca/CNA/practice/ethics/code/default_e.aspx. Πρόσβαση 8-5-2012.
5. Walker LO. Strategies for theory construction in nursing. Boston: Prentice Hall, 2011
6. Mairis ED. Concept clarification in professional practice--dignity. J Adv Nurs 1994; 19: 947-953.
7. Haddock J. Towards further clarification of the concept 'dignity'. J Adv Nurs 1996; 24: 924-931.
8. Jacobs BB. Respect for human dignity: A central phenomenon to philosophically unite nursing theory and practice through consilience of knowledge. ANS Adv Nurs Sci 2001; 24: 17-35.

9. Griffin-Heslin V. An analysis of the concept of dignity. *Accid Emer Nurs* 2005; 13: 251-257.
10. Jacelon C, Connelly T, Brown R, Proulx K, and Vo T. A concept analysis of dignity for older adults. *Journal of advanced nursing* 2004; 48: 76-83.
11. Gallagher A, Li S, Wainwright P, Jones I, and Lee D. Dignity in the care of older people - a review of the theoretic and empirical literature. *BMC Nursing* 2008; 7:11
12. Stratton D, Tadd W. Dignity and older people: The voice of society. *Qual Age Pol Pract Res* 2005; 6: 37-45.
13. Tadd W, Vanlaere L, and Gastmans C. Clarifying the concept of human dignity in the care of the elderly. *Eth Persp* 2010; 17: 253-281.
14. Mann J. Dignity and health: The UDHR's revolutionary first article. *Health Hum Rights* 1998; 3: 30-38.
15. Kalisch BJ. Missed nursing care: A qualitative study. *J Nurs Care Qual* 2006; 21: 306-313.

Δρ Ευριδίκη Παπασταύρου, RN, MSc, PhD

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Νοσηλευτικής, Σχολή Επιστημών Υγείας,
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου